

ТИББИЁТ ОЛИЙГОҶИ ТАЛАБАЛАРИДА КАСБИЙ МАДАНИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ОМИЛЛАРИ

Бозоров Зайниддин Аширович

Бухоро давлат тиббиёт институти Ўзбек тили ва адабиёти, рус тили, педагогика,
психология кафедраси доценти, PhD

Tel.raqami: 93.656-28-86

Elektron manzil: zayniddin30061968@gmail.com

Аннотация:Мақолада шахсининг психологик тузилиши, шахслараро муносабат, фаолият ва унинг таркибий қисмлари, ўз-ўзини англаш ва бу асосда ўз-ўзини ривожлантириш орқали бўлажак тиббиёт ходимларида касбий маданиятни ривожлантиришнинг психологик жиҳатларининг мазмун-моҳияти очиқ берилган.

Аннотация:В статье освещаются психологические аспекты развития гражданской культуры молодежи, как важный вопрос молодежи педагогики сегодняшнего дня. Особенно, изучены познавательные процессы, эмоциональные-волевые, индивидуально-психологические особенности личности студенческой молодежи.

Талабалар фаолиятини, эҳтиёжларини, қизиқишларини тўғри йўналтириш, фуқаролик онгини шакллантириш талабаларда касбий маданиятни ривожлантиришга эришиш мумкин. Қизиқиш ва майллар ёшларнинг эмоционал ҳаёти билан маҳкам боғланган ва улар ўзаро боғлиқликда шахс фаоллигини таъминлаб, мақсад сари интилишининг манбаи бўлиб хизмат қилади. Эҳтиёж асосида вужудга келадиган қизиқишлар моддий ва маънавий бўлади. Инсон фаолиятида пайдо бўлган қизиқишни қондириш янги қизиқишларни келтириб чиқариб, фаолиятни янги ҳаракатларга ундайди. Бу талабаларда касбий маданиятни ривожлантириш жараёнига ёндашишнинг ўзига хос психологик хусусиятлари деб айтиш мумкин.

Уларнинг яна бир психологик хусусияти шундаки, талабаларда ўз-ўзини тартибга солиш ва ирода механизмларининг ўз-ўзини бошқара олиш тузилмасидан иборатлигидир.

Фуқаролик жамияти шахсида миллий мустақиллик тафаккури ғояларидан келиб чиқиб фуқаролик маданиятини ривожлантиришда психологик омиллар муҳим педагогик аҳамият касб этади. Зеро, психологик омиллар, яъни шахсининг билиш жараёнлари (сезги, идрок, тафаккур, хотира, хаёл, нутқ, диққат), шахсининг эмоционал-иродавий ҳолатлари (ҳис-туйғу, идрок, қизиқиш, майл), шахсининг индивидуал психологик хусусиятлари (мақсад, фаолият, темперамент, характер, қобилият) бўлажак тиббиёт ходимларини шахс сифатида шаклланиб, даврнинг юксак маънавий ва ахлоқий салоҳиятли, юқори малакали мутахассис бўлишига катта таъсир кўрсатади.

Фуқаролик жамиятида ёшлар шахсининг шаклланиши, жумладан, ёшларда касбий маданиятни шакллантиришга янгича методологик асосда ёндашиб фуқаролик жамиятининг ўзига хос хусусиятларини, ижтимоий-сиёсий, иқтисодий-маънавий омиллар, шарт-шароитларни ўзаро яхлитликда талқин қилиш лозимлигини ижтимоий-педагогик зарурат сифатида асосланади. Зеро, буюк рус педагоги, педагогик антропологиянинг

тарғиботчиси К.Д.Ушинскийнинг “Инсон тарбия предмети” номли антропологик асарида қайд этилганидек, “Агар педагогика болани ҳар томонлама тарбияламоқчи бўлса, у аввало, болани ҳар томонлама ўрганмоғи лозим” (К.Д.Ушинский, 128-б.).

Болалар ва ёшлар психологиясини тадқиқ қилган Б.Т.Ананьев, Платонов, П.В.Кузьмина, Л.И.Божович, М.Г. Давлетшин Ғ.Б.Шодумаров, Э.Ғ.Ғозиев, В.Л. Токарева ва бошқалар олий таълим муассасаларида таълим-тарбия ишларини ташкил этиш мураккаб жараён эканлигини таъкидлайдилар. Бу, аввало, фанларни ўқитишга ўтиш билан боғлиқ бўлса, иккинчидан, бу даврда шахсий сифатлар, хусусиятларнинг жадал ўсиши билан боғлиқ бўлади. “Мазкур ёш давридаги ижтимоий-психологик ўсишнинг хусусиятларидан бири, - деб ёзади Э.Ғозиев, - ўқиш фаолиятининг онгли мотивларининг кучайишидир. Талабаларда ахлоқий жараёнларнинг ўсиши суёт амалга ошади, лекин хулқнинг энг муҳим шартлари мустақиллик, ташаббускорлик, топқирлик, фаросатлилик ва ҳоказолар такомиллашиб боради. Шунингдек, уларда ижтимоий ҳолатларга, воқеликка, ахлоқий қоидаларга қизиқиш, уларни амалга оширишга интилиш тобора кучаяди”(Э.Ғозиев. 30-31-бетлар).

Талабалалик даврининг ўзига хос психологик жиҳатларидан бири шахслараро муносабатдир. Бу даврда талаба янги инсонлар (курсдошлар, ўқитувчилар, раҳбарлар) га дуч келади. Бунда шахслараро муносабатлар шахсий, предметли, информацион ва эмоционал ҳолатдаги кўринишларда бўлади. Кўриб ўтганимиздек, шахслараро муносабатлар кўринишларнинг кенг кўламини қамраб олади. Булар талабаларнинг бир-бирини тушуниши, қабул қилиши, ёқтириши (ўзига жалб қилиш, симпатия), юриш-туришда ўз “ўрнига” эга бўлишида ифодаланади. Шу асосда гуруҳда, жамоада шахслараро муносабатлар ва гуруҳ аъзоларининг келишувчанлиги (физиологик ва психологик) “психологик муҳит” деб аталмиш энг муҳим ижтимоий-сиёсий ҳолатни вужудга келтиради.

Психологик муҳит – бу кўпроқ келишувчанликни эмас, бирга ўқий олиш ва ишлай олишни англатади. Бирга ишлай олишда шахслараро муносабатдан қониқиш фаолияти (ҳамкорлик фаолияти натижаси) орқали ҳамкорликдаги фаолият эса мулоқотдан қониқиш орқали амалга ошади. Шу нуқтаи назардан талабаларда фуқаролик маданиятини шакллантириш жараёнини оптималлаштиришда икки ҳолатни эътиборга олмақ даркор. Биринчиси, фуқаролик маданиятининг ривожланиш жараёнини индивидуаллаштириш, яъни талабанинг индивидуал-психологик хусусиятини ҳисобга олиш, иккинчиси фуқаролик маданиятини ривожлантириш жараёнини жадаллаштириш мақсадида ўқув гуруҳидаги талабалар таркибини аниқ ҳолатга келтириш. Бунда гуруҳдаги талабалар таркиби талабаларнинг индивидуал – типик хусусиятлари ва гуруҳнинг тарбияланганлик даражасига асосланиши лозим. Бунинг учун гуруҳ ўқув-тарбия фаолияти натижаларига асосланиб гуруҳни шакллантириш учун истиқболли режасини тузиш ва шу асосда гуруҳ аъзоларига фуқаролик маданиятининг кўрсаткичларини таркиб топтиришга қаратилган гуруҳлантиришни амалга оширмақ даркор. Ўқув гуруҳларини ёки жамоаларини яхлитлаштиришда тақлид, ўзгалар таъсирига берилиш, гуруҳий келишмовчилик, гуруҳ аъзолари ўртасидаги субординацион муносабатлар, аъзоларнинг психологик-физиологик мутаносиблиги, интизоми, юриш-туришнинг гуруҳий ва ижтимоий хулқ меъёрлари, гуруҳда баҳоловчи-йўналтирувчи каби ҳолатларни ўрганиб чиқиш талаб этилади. Чунончи, таълим-тарбия ва шахслараро муносабат, ижтимоий фаолият жараёнида бунини инобатга олмаслик салбий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Олий ўқув юртида талабалик йилларида ёшларнинг биргаликда ўқиши, турли ижтимоий тадбирларда иштирок этиши, ётоқхонадаги биргаликда яшаш нафақат шахслараро муносабатнинг мустақамлигини аниқлашга, балки шахсий фазилатларнинг шаклланиши, унинг ўзаро алоқада мустақамланиши омили бўлиб ҳам хизмат қилади. Зеро, С.Л.Рубинштейн таъкидлаганидек, “Узоқ мулоқотда бўлганда одамларнинг ўзаро таъсири, уларнинг характерида кўринарли из қолдиради, баъзан, ҳатто характерологик хусусиятларнинг алмашиши ёки ўзаро ўхшашлик юзага келади” (Рубинштейн С.Д. Основа общей психологии. –М.: 1946, с.669).

Маълумки, талаба фуқаролик маданиятининг ривожланиши, талабанинг қимматли ва аҳамиятли сифатларни эгаллаш, қизиқишларини ўстириш, шахс хусусиятларини идрок қилиш билан изоҳланади. Бу ҳол горизонтал (талаба-талаба) ва вертикал (педагог-талаба) тизимида ўзаро таъсир орқали амалга ошади.

Дарҳақиқат ижтимоий шахслараро муносабат инсон ҳолатига жисмоний бандликдан кўпроқ таъсир қилади. Индивиднинг ижтимоий изоляциясини келтириб чиқарадиган ҳолатда, тажрибаларда, инсоннинг гуруҳ томонидан рад этилганлиги алоҳида аҳамиятга эга эканлиги аниқланган. Шунинг учун, ўқув жараёнида оператив социометрик текшириш олиб борилиши керак. У ҳар бир гуруҳда, шахслараро муносабатлар тизимида ҳар кимнинг тутган ўрнини аниқлашда ёрдам беради. Гуруҳда аъзоларнинг “қабул қилинганлиги”, “ажралиб қолиши”, “рад этилиши” каби ҳолатлар, сигналлар бўлиши мумкин. Бу сигналлар аниқ психологик-педагогик аралашувни талаб этади.

Зеро, алоқадорлик шахслараро муносабатлар, умумий фаолият муваффақиятли мулоқот характери мувофиқлаштирувчи асосий фактлардан бири ҳисобланади.

ФҲЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. К.Д.Ушинский, Инсон тарбия предмети. 128-б.
2. Ғозиев Э. Олий мактаб психологияси. –Т.: “Ўқитувчи” 1997, 30-31-б.
3. Бозоров, Зайниддин Аширович. "Фуқаролик маданиятини ривожлантириш– талабаларнинг шахс сифатида шаклланишининг муҳим омили." "Canada" International Conference On Developments In Education, Sciencesand Humanities. Vol. 9. No. 1. 2023.
4. Ashurovich, Bozorov Zayniddin. "Great Oriental Intellectuals about Civil Culture." Web of Scholars: Multidimensional Research Journal 2.3 (2023): 21-24.
5. Бозоров, Зайниддин Аширович. "Тиббиёт олийгоҳи талабаларида фуқаролик маданиятини ривожлантиришнинг психологик хусусиятлари." PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет S2 (2020): 38-43.
6. Bozorov, Z. A. "Essence, structure and functions of civil culture." International engineering journal for research & development. Published in 6: 2349-0721.
7. Bozorov, Zayniddin Ashirovich. "The system of formation of civic culture among students in higher educational institutions." Theoretical & Applied Science 1 (2020): 455-458.
8. Bozorov, Z. A., & Samandarova, G. Y. Ideological movement of legends and traditions in the novel “Shaytanat” by Tohir Malik. ISJ Theoretical & Applied Science, 04 (84), 1014-1016. **Soi:** <http://s-o-i.org/1.1/TAS-04-84-187> **Doi:** <https://dx.doi.org/10.15863/TAS> **Scopus ASCC: 1208.** (2020).
9. Bozorova, G. (2023). Лингвопрагматическая характеристика плеонастических единиц используемых в политической речи. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ

(buxdu.Uz), 34(34). извлечено от
https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/9752

10. Zayniddinova B. G. Ortiqchalik tamoyilining jahon tilshunosligida organilishi. – 2021.
11. Bozorova, G. (2021, February). Tautology and pleonasm: synchronic and diachronic views. In Конференции.
12. Yarashovna, S. G., Istamovna, A. N., & Zayniddinova, B. G. (2023). Methods of Using Metaphorical, Pleonastic and Paremic Units in Uzbek Linguistics. *resmilitaris*, 13(2), 5560-5572.
13. Samandarova, G. Y. (2021). Fundamentals of folk proverbs formed on the basis of the lexical-spiritual group of insects. *current research journal of philological sciences*, 2(05), 39-42.
14. Bozorov Z.A International scientific and practical conference “Modern psychology and pedagogy: problems and solutions” “Imperial College London” 2021-2022. 165-169 б.
15. Бозоров З.А. The system of formation of civic culture among students in higher educational institutions. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 01 (81), 455-458. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-01-81-81> Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS> Scopus ASCC: 3304. (2020).
16. Kadyrovna A.M., Zayniddinova B.G. Description of Events Which is Near to Pleonasm //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2022. – Т. 5. – С. 281-285.
17. Shavketovna Y.A., Yarashovna S.G. Specific Characteristics of Paremas Formed on the Basis of " Insect" Lmg in a Simple Sentences //Best Journal of Innovation in Science, Research and Development. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 115-119.
18. Самандарова Г. Я. Синонимия И Антонимия В Паремах, Образованных На Основе Лексико-Семантической Группы Насекомых //" Usa" International Scientific And Practical Conference Topical Issues Of Science. – 2023. – Т. 8. – №. 1.
19. Samandarova G. Y. Basis of the lexical sentence group" insect" in the form of a compound sentence //international scientific conference" innovative trends in science, practice and education". – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 59-67.